Zaira Vidau in Norina Bogatec

PROJEKT EDUKA – VZGAJATI K RAZLIČNOSTI

PREDSTAVITEV

Projekt EDUKA je bil namenjen promociji medkulturnih vrednot kot temeljev oblikovanja in razvijanja odnosov v večetnični in večjezični družbi. Cilj projekta EDUKA je bil ustvariti znanje in orodja za vzgajanje k različnosti in medkulturnosti v šolskem in univerzitetnem okolju ter jih posredovati predvsem mladim in učnemu kadru na vseh stopnjah izobraževanja.

Čezmejno območje med Slovenijo in Italijo odlikuje specifična prisotnost različnih jezikov in kultur. Potencial tovrstnega etničnega, kulturnega in jezikovnega bogastva pa žal ostaja omejen, predvsem zaradi zgodovinskih predsodkov, ki izhajajo iz skromnega poznavanja kulturnih in jezikovnih značilnosti zgodovinskih manjšin in migrantskih skupnosti med večinskim prebivalstvom.

Partnerji projekta so v triletnem obdobju od leta 2011 do leta 2014 v sodelovanju s šolami izvajali izobraževalne, informativne, promocijske in raziskovalne aktivnosti:

- informativna predavanja z namenom ozaveščanja o različnosti ter zgodovinskih narodnih in jezikovnih manjšinah in migrantskih skupnostih, navzočih na čezmejnem območju;
- čezmejne izobraževalne in raziskovalne delavnice z namenom odkrivanja krajevnih vidikov kulturne raznolikosti;
- priprava učnega gradiva, kot so priročniki za učitelje in profesorje, didaktične igre, videoposnetki in informativne publikacije;
- čezmejna raziskava o doživljanju in vodenju večkulturnih razredov v šoli;
- organizacija javnih dogodkov in posvetov.

Projekt je bil namenjen učencem, dijakom, študentom, učiteljem in profesorjem osnovnih in srednjih šol prve in druge stopnje v Italiji ter osnovnih in srednjih šol v Sloveniji,

univerzitetnim študentom in mladim. Območje izvajanja projektnih aktivnosti je obsegalo pokrajine Trst, Gorico, Videm, Benetke in Ravenna v Italiji ter obalno-kraško, osrednje-slovensko in goriško regijo v Sloveniji.

Projekt EDUKA je uvedel sistem sodelovanja med raziskovalnim področjem družboslovnih ved in humanistike, kar je prineslo bogato znanstvenoraziskovalno produkcijo na temo medkulturnega izobraževanja, ter šolskim sistemom kot neposrednim uporabnikom tovrstnih znanj. Vsa gradiva projekta EDUKA so dosegljiva v PDF-verziji na spletni strani projekta www.eduka-itaslo.eu.

Vodilni partner projekta je bil SLORI – Slovenski raziskovalni inštitut. Partnerji projekta so bili: Pokrajina Ravenna, Univerza na Primorskem – Fakulteta za humanistične študije Koper, Univerza v Trstu – Oddelek za politične in družbene vede, Univerza v Vidmu – Oddelek za vede o človeku in Mednarodni center o večjezičnosti, Univerza Ca' Foscari v Benetkah, Furlansko filološko društvo »Graziadio Isaia Ascoli«, Italijanska unija ter Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Delo, ki je bilo opravljeno v okviru evropskega projekta EDUKA, želimo uvrstiti med dobre prakse razvijanja medkulturnih kompetenc ter čezmejnega povezovanja in sodelovanja na meji med Italijo in Slovenijo.

Čezmejnost in medkulturnost sta označevala projekt EDUKA v vseh njegovih pogledih. Bila sta vodilna nit tako pri oblikovanju projektnih vsebin kot pri izvajanju načrtovanih dejavnosti. Prizadevali smo si, da prideta njuna povezanost in medsebojni vpliv čim bolj do izraza. O tem priča že narava partnerstva v projektu, ki se je razvil iz načrtovanja in dogovarjanja med različnimi slovenskimi in italijanskimi ustanovami, med predstavniki tako večinskih kot manjšinskih izobraževalnih, raziskovalnih in kulturnih okolij ter med institucijami iz obmejnih in neobmejnih regij. Želeli smo, da se o večjezičnih in večkulturnih specifikah med Italijo in Slovenijo ter o medkulturnih vsebinah v vzgojno-izobraževalnem procesu informira, razpravlja, ustvarja in raziskuje z več zornih kotov in ob upoštevanju potreb različnih skupnosti, ki živijo na programskem območju.

Široka mreža pri projektu sodelujočih partnerjev je pokrivala obsežno čezmejno območje z raznoliko tipologijo izobraževalnih ustanov. Poleg pripadnosti dvema različnima izobraževalnima sistemoma imajo te ustanove različen učni jezik (slovenski ali italijanski), različen pa je tudi njihov status glede na skupnost, v okviru katere delujejo (»večinska« ali »manjšinska« šola). Večinske šole se razlikujejo še glede na prisotnost oziroma odsotnost zgodovinskih manjšin na svojem ozemlju in glede na možnost učenja manjšinskega jezika, ki otrokom je ali ni na voljo v okviru kurikularnih dejavnosti. Gre torej za različna vzgojna in izobraževalna okolja, v katerih je ista narodna pripadnost oziroma jezik lahko izraz večinske ali manjšinske skupnosti, kjer se otroci priseljenih družin izobražujejo v učnem jeziku, ki je lahko večinski ali pa manjšinski, kjer je učenje manjšinskega jezika predvideno v večinskih šolah ali pa ne.

Čezmejne in medkulturne so bile tudi oblike in metode izvajanja delovnega načrta. Izhajali smo namreč iz prepričanja, da je skupinsko delo v jezikovno in kulturno heterogenih skupinah najprimernejši način za spodbujanje šolajoče se mladine in učnega kadra k čezmejnemu spoznavanju, sodelovanju in interakciji. Večina dejavnosti je bila zato izvedena s skupinskim ustvarjanjem in ta metoda se je izkazala kot zelo učinkovita za doseganje zastavljenih ciljev.

Čezmejno ustvarjanje in medkulturno razmišljanje sta nedvomno zelo uspešni obliki skupinskega udejstvovanja, zahtevata pa veliko pozitivne energije, pogajalskih spretnosti in vztrajnosti. Začrtani program je bil dokaj zahteven tako z organizacijskega kot z vsebinskega vidika. Ne moremo skrivati, da je bilo načrtovanje in izvajanje predvidenih dejavnosti včasih tudi težavno in naporno. Pri usklajevanju potreb, zanimanj in pričakovanj znotraj posameznih delovnih skupin je prišlo tudi do zapletov in težav, ki so bili odvisni po eni strani od objektivnih okoliščin – vključeni partnerji in sodelavci smo namreč dejavni v različno organiziranih izobraževalnih in raziskovalnih ustanovah –, po drugi pa od naših različnih pristopov in pogledov na čezmejne in medkulturne integracijske procese. Obravnavana problematika je namreč zelo kompleksna in v nekaterih pogledih nedorečena, saj je odvisno, s katerega zornega kota gledamo na posamezna vprašanja. Izhajati smo morali iz predpostavke, da pripadniki večinskih oziroma manjšinskih skupnosti doživljamo zgodovinske, kulturne, jezikovne in narodnostne posebnosti slovensko-italijanskega kontaktnega prostora z različnimi občutki in motivacijo. Pestre in živahne skupinske dinamike, ki so se oblikovale med izvajanjem posameznih dejavnosti, so hkrati dokaz, da je v okviru projekta EDUKA res prišlo do odprtega soočanja in iskanja skupnih imenovalcev, na katerih smo lahko gradili in dosegli otipljive rezultate. Dragoceno aplikativno gradivo, ki smo ga oblikovali v okviru projekta EDUKA, je sad vztrajnega skupinskega dela in je uporabno v različnih vzgojnih in izobraževalnih okoljih tako v Italiji kot v Sloveniji.

Iz izkušnje v okviru projekta EDUKA bi poudarili zlasti dve. Prvič, da so nekatere potrebe in pričakovanja v vzgojnem in izobraževalnem procesu skupni različnim šolskim okoljem: tako večinskim kot manjšinskim, tako s slovenskim kot z italijanskim učnim jezikom. Te potrebe in pričakovanja so zato lahko konkretna in dobra podlaga za mrežno povezovanje ter načrtovanje medkulturnih pobud in čezmejnih dejavnosti, ki bi s sinergijo kadrovske in finančne virov povečale učinkovitost dela v etnično heterogenih razredih.

Drugič, da je treba še veliko vlagati v uvajanje in razvijanje medkulturnih odnosov ter vzpostavljanje čezmejnih vezi. Izobraževanje v medkulturni perspektivi ne sloni na izdelanih »receptih«, ampak je izredno zahteven proces, ki se mora razvijati izhajajoč iz konkretnih potreb razreda in ob sprotne nadgrajevanju učnih vsebin, preverjanju pedagoških postopkov in evalvaciji doseženih rezultatov. Ta proces je še kompleksnejši, če poteka na čezmejnem območju in v prostoru, kjer narodnostna, kulturna in jezikovna raznolikost izhajajo iz sobivanja pripadnikov večinskega prebivalstva, zgodovinskih manjšin in migrantskih skupnosti. Cilj procesa je ovrednotenje te raznolikosti in za zgodovinske manjšine tudi ohranjanje osnovnega referenčnega konteksta, v okviru katerega lahko manjšinska skupnost poskrbi za vrednotenje in prenašanje lastne kulturne dediščine.

V procesih evropske integracije je namenjanje pozornosti mladi generaciji izrednega pomena. Na podlagi zadnjih raziskav se na meji med Italijo in Slovenijo oblikuje in razvija nezanemarljiv mlad intelektualni potencial, ki se lahko uveljavi tudi z vključevanjem v procese čezmejnega povezovanja in načrtovanja. Če hočemo, da v razvoju čezmejnega prostora mladi vidijo perspektivne možnosti za svojo prihodnost, je nujno, da ta prostor spoznavajo in ga pozitivno doživljajo tudi v njegovih jezikovnih in kulturnih razsežnostih. V ta pomembna prizadevanja uvrščamo projekt EDUKA. Izdelano gradivo ponujamo predvsem šolam, hkrati pa tudi vsem vzgojnim in izobraževalnim ustanovam in okoljem, ki želijo spodbujati medsebojno poznavanje in graditi nove oblike sodelovanja med narodnimi, kulturnimi in jezikovnimi skupnostmi, ki živijo na območju severnega Jadrana.

REZULTATI PROJEKTA

V nadaljevanju podajamo krajši opis didaktičnega gradiva, ki smo ga izdelali v okviru projekta EDUKA.

- *Bogatec, Norina (ur.) (2014). Čezmejne raziskovalne delavnice o medkulturnosti/ Laboratori di ricerca transfrontalieri sull'interculturalità. Trieste/Trst: SLORI.*

Publikacija vsebuje rezultate dveh anketnih raziskav, ki so ju izvedli dijaki iz Trsta, Kopra in Sežane v okviru dveh čezmejnih raziskovalnih delavnic.

Že iz naslovov predstavitvenega gradiva se da razbrati teme, ki so jih srednješolci želeli obravnavati, in hkrati tudi razlike v doživljanju medkulturnega dialoga med dijaki prve in druge izvedbe. Z naslovom *Živeti v različnosti* so dijaki šol z italijanskim učnim jezikom poudarili integracijsko dinamiko manjšinskih in migrantskih skupnosti. Dijaki šol s slovenskim učnim jezikom pa so se osredinili na procese čezmejnega sodelovanja in integracije ter izbrali naslov *Trst in Sežana: blizu in daleč*. Izdelano gradivo je izredno zanimivo in uporabno, saj pripomore k boljšemu poznavanju mladih ob meji, lahko pa služi tudi kot izhodišče za nadaljnje raziskovalno preverjanje in ustvarjanje.

V okviru delavnic so dijaki zbrali tudi gradivo za kratkometražni film in oblikovali dva promocijska spota z intervjuji (glej www.eduka-itaslo.eu). V delavnicah je sodelovalo 52 dijakov, pet profesorjev, trije mentorji in dva tehnika.

- *Bogatec, Norina in Zudič Antonič, Nives (ur.) (2014). Vzgajati k različnosti: Interdisciplinarna primerjalna raziskava med Italijo in Slovenijo. Koper: Univerzitetna založba Annales, Fakulteta za humanistične študije.*

Znanstvena monografija je rezultat raziskovalne naloge, ki je imela namen načrtovati poklicni profil proforskega kadra, ugotoviti jezikovne, kulturne in etnične značilnosti učencev in njihovih staršev ter preveriti, kakšne so izkušnje in pogledi treh anketnih skupin na šolanje v jezikovno in kulturno heterogenih razredih. Publikacija vsebuje osem znanstvenih člankov. Analiza obravnava populacijo učencev, ki so v šolskem letu 2012/2013 obiskovali srednjo šolo prve stopnje v Italiji oziroma zadnje tri letnike osnovne šole v Sloveniji.

Široka mreža pri raziskavi sodelujočih partnerjev je pokrivala obsežno čezmejno območje z raznoliko tipologijo šol. Glavna teoretska izhodišča in uporabljene empirične metode sestavljajo tudi raznolik znanstvenometodološki pristop, ki je izraz multidisciplinarne sestave raziskovalne skupine. Sociološki, antropološki in sociolingvistični vidiki se v raziskavi prepletajo, kvalitativne in kvantitativne analize pa medsebojno dopolnjujejo. Primerjava pogledov, ki so jih avtorji razvili kot pripadniki manjšinske oziroma večinske skupnosti, daje raziskavi dodano vrednost. Publikacija je bila izdana tudi v italijanščini.

- *Zudič Antonič, Nives in Zorman, Anja (2014). Prepletanja: didaktični priročnik za medkulturno vzgojo brez meja. Koper: Univerzitetna založba Annales, Fakulteta za humanistične študije.*

Priročnik je namenjen učnemu kadru. V njem je predstavljenih 15 didaktičnih dejavnosti na temo medkulturne vzgoje, ki obravnavajo prve stike z drugačnostjo. Dejavnosti so bile uporabljene v delavnicah z učenci osnovnih šol v Sloveniji, v nekaterih so sodelovali učenci tretjega triletja osnovne šole v Sloveniji, in prvih treh razredov srednje šole prve stopnje v Italiji.

Pri oblikovanju dejavnosti so avtorice izhajale iz predpostavke, da je razumevanje pri učencih pogojeno z aktivnostjo in ne zgolj z opazovanjem, pozornim poslušanjem in pomnjenjem večje količine podatkov v kratkem času. Aktivno delovanje učenca mora vključevati različne oblike, kot so skupinsko delo, projektno delo, integrirani pouk in podobno. Predstavljene učne enote jasno dokazujejo, da se medkulturni pristop k pouku lahko izvaja na kateremkoli predmetnem področju, vsebini in učnem načrtu. Pri tem pa ne gre za dodajanje novih vsebin starim učnim načrtom, temveč za drugačen način izvajanja kurikula, v katerem so na novo opredeljeni vsebine, metodologija in učni cilji. Priročnik je na razpolago tudi v italijanščini.

- *Igra burje/Il gioco della bora*

Igro burje je oblikovala čezmejna delovna skupina učiteljic in je namenjena učencem petega razreda osnovne šole. Dvojezično igro sestavljajo podlaga, šest kupčkov igralnih kart različnih barv, kocka s številkami, kocka z barvami, figurice, navodila in rešitve. Barve na kocki in igralnih kartah določajo šest različnih tem: igram se z jezikom, raziskujem okolje, odkrivam znamenitosti, poskušam hrano, prepoznavam praznike in grem na potep po svetu.

Učenci se najprej razporedijo v dvojice ali skupine, ki bodo tekmovali med sabo. Prvi igralec vrže kocko in barva mu napove temo. S kupčka kart določene barve dvigne karto in odgovori na vprašanje oziroma opravi nalogo. Pravilen odgovor igralcu omogoči, da vrže igralno kocko. Nato se premakne za toliko polj, kolikor pik je pokazala kocka. Če odgovor ni pravilen, počaka naslednji krog. Zmaga igralec, ki prvi doseže cilj. Igra traja od 30 do 40 minut.

- *Sosedyjmo/Viciniamo*

Za učence tretjega razreda srednje šole prve stopnje v Italiji oziroma zadnjega razreda osnovne šole v Sloveniji je čezmejna skupina profesorjev zasnovala dvojezično igro

sosedujmo. Predloga ponazarja krožno igralno stezo. Drugi igralni pripomočki so kocka, figurice, trije kupčki različno obarvanih kart z vprašanji, navodila in pravilni odgovori.

Pred začetkom igre se skupini učencev dogovorita o številu točk, ki jih morata doseči. Vprašanja na karticah se razlikujejo glede na vsebino in težavnostno stopnjo. Vprašanja prve stopnje se nanašajo na značilnosti okolja (ena točka), vprašanja druge stopnje na jezik (dve točki), vprašanja tretje stopnje pa na problemske situacije (tri točke). Težavnostno stopnjo vprašanja določa barva polja na igralni krožni stezi. Skupina ima za odgovor na voljo eno minuto. Zmaga skupina, ki prva doseže število točk, dogovorjeno ob začetku igre.

- *Bonifacio, Roberto, De Sanctis, Elena, Kosic, Marianna, Medeot, Feliciano in Vidali, Zaira (ur.) (2012). Prijatelji ... sosedje. Italijani, Slovenci in Furlani se zbližujejo./ Amici ... vicini. Italiani, Sloveni e Friulani si incontrano./Amicis ... vicinis. Taliani, Slovens, Furlans si cjin. Koper, Trst, Videm: SLORI, Societât Filologjiche Furlane »Graziadio Isaia Ascoli«, Unione italiana.*
- *Kosic, Marianna, Medeot, Feliciano in Vidau, Zaira (ur.) (2013). Sosedje ... prijatelji, ki jih velja spoznati. Italijani, Slovenci in Furlani se predstavljajo. Koper, Trst, Videm: SLORI, Societât Filologjiche Furlane »Graziadio Isaia Ascoli«, Unione italiana.*

Tema publikacij so tri zgodovinske narodne in jezikovne skupnosti, ki živijo na obmejnem območju: Slovenci in Furlani v deželi Furlaniji - Julijski krajini ter Italijani v Sloveniji ter na Hrvaškem. Avtorji najprej opredelijo pojem evropskih narodnih in jezikovnih manjšin v sklopu medkulturnega mozaika sodobne družbe. Različna poglavja predstavijo slovenščino in italijanščino kot manjšinska jezika ter furlanščino kot regionalni jezik, njihova govorna območja, pravne okvire varstva, izobraževanje, društva, organizacije, medije, njihovo javno rabo, politično predstavništvo in zgodovinsko navzočnost. Publikacije so v štirih jezikih: slovenščini, italijanščini, furlanščini in angleščini. Na voljo sta dva formata: krajša večjezična brošura in bolj poglobljena predstavitev v vsakem od omenjenih jezikov. Gradiva so avtorji pripravili za dijake italijanskih srednjih šol druge stopnje v Italiji ter slovenskih srednjih šol v Sloveniji ter univerzitetne študente na obeh straneh meje. Razdeljevali so jih v razredu v sklopu predavanj, ki so jih izvajali v šolskih letih 2012/13 in 2013/14.

- *Kosic, Marianna in Vidau, Zaira (2014) (ur.). Dodana vrednost jezikov in kultur: Izkušnje v spodbujanju medkulturnosti./Il valore aggiunto delle lingue e delle culture: Esperienze di promozione dell'interculturalità. Trst: SLORI.*

Avtorji so v tej knjigi zbrali izkušnje o širjenju spoznavanja narodnih in jezikovnih manjšin ter migrantskih skupnosti med Slovenijo in Italijo. Čezmejno območje odlikuje specifična sonavzočnost različnih jezikov in kultur. Zgodovinska je navzočnost tako slovenske narodne skupnosti v deželi Furlaniji - Julijski krajini kot italijanske narodne skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem. V deželi Furlaniji - Julijski krajini sta seveda pomembna tudi furlanski jezik in kultura, hkrati pa zaznavamo na obeh straneh meje močno rast

priseljavanja tujih državljanov, ki so organizirani v skupnostih in društvih. Potreba po promociji medkulturne vzgoje ter vzajemnega spoznavanja med različnimi narodnimi, kulturnimi in jezikovnimi skupnostmi, ki živijo in delujejo na obravnavanem območju, je torej vse večja. V svojih prispevkih avtorji prikazujejo vsebine in metode medkulturne vzgoje za delo z mladimi v šolah različnih vrst in stopenj ter univerzah. Skupno je bilo v šolskih letih 2012/13 in 2013/14 na širokem območju, ki zajema pokrajine Trst, Gorica, Videm, Benetke in Ravenna v Italiji ter slovensko Istro, Kras, Novo Gorico in Ljubljano v Sloveniji, izvedenih nad 150 predavanj in delavnic.

- *Milharčič Hladnik, Mirjam (ur.) (2013). Razvijanje medkulturne zmožnosti pri učiteljih in učencih. Ljubljana, Trst: SLORI, ZRC SAZU ISIM.*

Dvojezični priročnik za učitelje in profesorje prinaša 15 tematskih poglavij, ki obravnavajo kulturno, etnično in jezikovno raznolikost naše družbe in šole. Avtorji se osredinjajo na slovenski in italijanski prostor ter na razvijanje medkulturnega dialoga med večinskimi, migrantskimi in manjšinskimi skupnostmi. Želijo si prispevati k razvijanju medkulturne zmožnosti učiteljev in učencev. V posameznih poglavjih predlagajo delavnice z učenci srednjih šol prve in druge stopnje v Italiji ter z osnovnošolci v zadnjem triletju osnovnih šol in srednješolci v Sloveniji. Delavnice so izvedljive pri različnih učnih predmetih z uporabo predlaganih delovnih listov in spletnih virov. Priročnik je tudi v italijanski različici.

- *Kosic, Marianna in Milharčič Hladnik, Mirjam (ur.) (2012). Raznolikost nas bogati/ La diversità ci arricchisce. Ljubljana, Trst: SLORI, ZRC SAZU ISIM.*

Publikacija prinaša temeljni prikaz izseljenskih in migracijskih procesov v Italiji in Sloveniji. Še posebej predstavi migrantske skupnosti, ki so naseljene na obmejnem območju med Slovenijo in Italijo, ter njihova društva. Avtorji obravnavajo temo migracij skozi prizmo raznolikosti v sodobni družbi in vzgajanja k preseganju s tem povezanih predsodkov in stereotipov. Publikacija je mišljena kot učno gradivo za učitelje in profesorje, ki bi radi obravnavali omenjeno temo v razredu, saj vsebuje tudi opis nekaterih pojmov, pravni okvir in strategije upravljanja migracij v obeh državah ter krajše biografije nekaterih poklicno uspešnih migrantov, ki so se naselili na eni ali drugi strani meje.

- *Zudič Antonič, Nives (2014). Mednarodni znanstveni sestanek Eduka – Vzgajati k različnosti v čezmejnem prostoru: Program in povzetki./Convegno scientifico internazionale Eduka – Educare alla diversità nel contesto transfrontaliero: Programma e sintesi. Koper: Fakulteta za humanistične študije.*

Gre za zbornik osmih povzetkov o predstavitvah interdisciplinarne primerjalne raziskave med Italijo in Slovenijo na temo vzgajanja k različnosti, ki so jih avtorji raziskave imeli na sklepni znanstveni konferenci projekta EDUKA v Kopru septembra 2014. Avtorji povzetkov in raziskave so sociologi, psihologi, jezikoslovci, pedagogi in antropologi Slovenskega raziskovalnega inštituta SLORI v Trstu, Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem, Oddelka za družbene in politične vede Univerze v Trstu, Oddelka za vede o

človeku in Mednarodnega centra za večjezičnost Univerze v Vidmu, Oddelka za jezikoslovje Univerze Cà Foscari v Benetkah in Inštituta za migracije in slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU v Ljubljani.